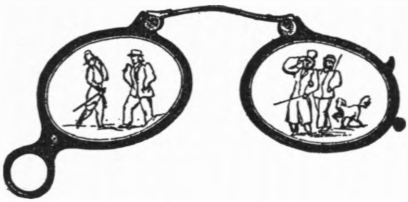

Noget af os selv

THE ENTERTAINER („Tribunehelten"). Prod.: Woodfall/Holly Production, 1960. Instr.: Tony Richardson. Manus.: John Osborne og Nigel Kneale efter Osbornes teaterstykke. Foto: Oswald Morris. Dekor.: Ralph Brinton. Musik: John Addison. Medv.: Laurence Olivier, Brenda de Banzie, Joan Plowright, Roger Livesey, Alan Bates, Daniel Massey, Albert Finney, Miriam Karlin, Shirley Anne Field.

Det lykkelige samarbejde mellem *John Osborne* og *Tony Richardson,* som indledtes med „Ung Vrede" („Look Back in Anger"), fortsætter i „Tribunehelten" („The Entertainer"). Vi genkender en række af de træk, som gav „Ung Vrede" så megen styrke: den voldsomme stræben efter det utilsløret sandfærdige, den indtrængende skildring af mennesker, der i fortvivlelse gør hinanden ondt og derved fortvivler endnu mere, den stadige kredsen om angsten for ensomheden, besværet med byrden af illusioner, drømmen om fortrolighed og ukompliceret lykke – og dertil de præcise verbale virtuoserier.

Og ganske som i „Ung Vrede" fornemmer man i „Tribunehelten" Osbornes og Richardsons bestræbelser efter at skabe film, ikke filmatisering. Richardson har tydeligt nok ikke villet filmatisere Osbornes stykker, men i stedet skabe filmversioner med selvstændig holdning og uden afhængighed af en scenisk opførelse. Det lykkelige i samarbejdet mellem Osborne og Richardson bygger først og fremmest på overensstemmelsen mellem deres temperamenter og hensigter; en begavet dramatiker med en sjælden intuition over for tidens mennesker og en mindst lige så begavet filmkunstner, der som medlem af Free Cinema har øvet sansen for at skildre det hverdagsnære, går her i spand sammen og skaber film, som – med alle deres fejl – hører til det rigeste i vor tids kunst.

Selvstændigheden over for teaterudgaven mærkes meget tydeligt i „Tribunehelten". Richardson har konsekvent givet afkald på at efterligne den absolut direkte kontakt mellem hovedpersonen og publikum, der er et af de væsentligste træk ved Osbornes skuespil. Han kunne meget vel have erstattet Archie Rices henvendelser over rampen ned til publikum med at lade replikkerne være rettet direkte mod kameralinsen – som *Sam Wood* gjorde det, da han i sin tid filmatiserede *Thornton Wilders* „Vor By". Det er rimeligt at forudsætte, at han på en sådan måde kunne have genskabt i hvert fald *fornemmelsen* af det chok, som denne ansigt-til-ansigt-teknik gav ved for eksempel *Søren Melsons* iscenesættelse på Det Kgl. Men Richardson – og med ham Osborne, hvis villighed til at endevende teksten er beundringsværdig – har ikke ønsket at genskabe teatrets kontakt, har i det hele taget ikke villet kopiere og videreføre en effekt, som – hvor dygtigt den end kunne gennemføres – dog altid ville afsløre at have rod i en helt anden form. Netop i Sam Woods „Vor By" følte man jo, hver gang fortælleren via kameralinsen snakkede lige til os, at dette her var teater, ikke et nyt kunstværk, men en kopi. „Vor By" var ellers ikke bange for at løsrive sig fra sit forlæg; det var egentlig kun på dette ene punkt, den fejlagtigt bandt sig fast til teaterstykket.

Tony Richardson ophæver altså teatrets form for kontakt, men giver os en anden i stedet. Hans rod i Free Cinema fornægter sig ikke; ved hjælp af et kamera, der er befriet for de store, eksperimenterende udsving, med poetisk sans for de rigtige motiver og for almindelige mennesker i almindelige omgivelser og ved hjælp af en klipning, der hele tiden holder os fast ved det tilstrækkelige, overfører han Osbornes billede af Archie Rices nederlag – og af et engelsk nederlag – fra teater til film. Overførelsen er vel behæftet med mange fejl; „Tribunehelten" er en ujævn film, der blandt andet må strande på mange af de skær, som beredes af det komplicerede og ambitiøse spil.

Og dog lykkes det ham i sin film om den afdankede revystjerne at få os til at fornemme tragedien som personligt vedkommende, som et helt privat anliggende. Han gør det i første række ved at give os en direkte kontakt med hovedpersonen, der er lige så stærk som teatrets direkte tale. Richardson behøver ikke teateropførelsens kup med Archie Rices slutbemærkning til tilskueren; i hans film opnås ved hjælp af kamera og klipning filmiske virkninger, der modsvarer de sceniske. Men Richardson anvender ikke smarte kunstgreb, leger ikke med sære fiksfakserier eller udspekulerede tricks. Han opnår den væsentlige direkte virkning ved de dramatiske spring ind på nærbilleder af Archie Rice og menneskene omkring ham. Den meget sikre og følsomme brug af nærbillederne og deres velberegnede samspil med de mere „rummelige" optagelser skaber en indre spænding, der kommer os lige så meget

ved og ryster os lige så voldsomt, som teateropførelsen gjorde det. Fra scenen pegede Archie Rice ned på os og trak os dermed, om vi ville det eller ej, ind i stykket – i filmen lader Richardson nærbilledet drage os ind i tragedien om Archie Rice, og han holder os fast præcis så længe, at vi til sidst ikke kan undgå at se noget af os selv i dette billede. Man kan nemt indvende, at den teknik, Osborne anvender, er et gammelt og næsten lidt for nærliggende filmisk nummer. Men indvendingen er intet værd. Richardson benytter et gammelt, efterhånden noget udpint sprog, men han giver det en ny mening – eller rettere: det er, som om han genfinder dets rigtige mening. I højdepunkterne i „Tribunehelten", det gælder først og fremmest de vigtige scener i familiekredsen, er der givet nærbilledet en filmdramatisk funktion, der indeholder den samme kunstneriske virkning, som Osbornes stykke ejede på teatret – Richardson har oversat stykket til film, og i sådanne scener rammer hans oversættelse plet.

Svaghederne ved filmen er imidlertid mange. Det er med rette blevet sagt, at filmudgaven afslører, at Osbornes stykke trods alt er mislykket – det sideløbende i skildringerne af et menneske og et land i forfald er ikke gennemført med sikkerhed og lader én kold. Denne svigtende komposition skæmmer også filmen, der – ligesom „Ung Vrede", som kom til at lide under det samme – alt for energisk søger at være absolut aktuel, uden at den virkelig får os til at fornemme det afgørende i den historiske sammenstilling. Det er, som om dette krav om at sætte handlingen præcist ind i en helt nøjagtig ramme af nutidshistorie distraherer og svækker det menneskelige stof. Hvilket simpelt hen skyldes, at hverken Osborne eller Richardson for alvor har magtet så stor en opgave.

Bedre er det lykkedes for Richardson at trække „Tribunehelten" ud i det fri, ud i et moderne England, der er anskuet med lidt af den indfølingsevne, som karakteriserede de bedste af Free Cinema-filmene. Men indlagte afsnit, for eksempel skønhedskonkurrencen og historien om Archie Rice og den unge pige, fylder for meget i forhold til det, der er deres hensigt – at udbygge skildringen af skuespillerens forfald og desperate kamp for at holde på sin falmende ungdom. Den bedste af scenerne i det fri, en samtale mellem Archie Rice og datteren, rummer megen skønhed; her er tonen ægte og ren, måske her mere end i nogen anden af filmens scener fanger man den bevægende blanding af sorg og fortrøstning, som giver den nye engelske bølge dens særpræg; men i øvrigt ejer „Tribunehelten" ikke i samme grad som „Ung Vrede" både magten til at løse op for fortvivlelsen over nederlaget og kraften til at vise en vej ud af det menneskelige vildnis. Den følelsesmæssige intensitet er svækket i „Tribunehelten", sandsynligvis fordi så mange temaer skal gennemspilles.

Laurence Oliviers Archie Rice lader sig dog ikke distrahere. Af alle Oliviers filmpræstationer uden for Shakespeare er denne den rigeste og mest spændende. Han undgår, hvad der måske havde været nærliggende, at skabe et vrængbillede; han tolker forfaldet i forståelse og medlidenhed, og han afleverer de osborne'ske replikker med noget, der rummer langt mere end blot og bar retorisk færdighed. Oliviers præstation er fænomenal – hvis *den* ikke formår at ramme og forurolige, har man næppe meget håb tilbage. – Uden om Olivier er spillet mere almindeligt, men ikke dårligt. *Roger Livesey* giver sin Billy Rice den rigtige blanding af værdighed og usselhed, og *Brenda de Banzie* er ofte fortræffelig, ikke mindst i den uhyggeligt gribende scene, da hun opdager, at Billy har spist af kagen. *Joan Plowright* forekommer derimod kun ganske god som datteren – hun har for så vidt placeret sin rolle rigtigt, i et rådvildt ingenmandsland mellem familien og oprøret, men hendes spil virker lovligt koldsindigt. Og det er måske netop i denne rolle og i dette spil, stykket og filmen skulle have demonstreret den fortrøstning til, at menneskene sammen kan bære fortvivlelsen, som gjorde de sidste scener i filmversionen af „Ung Vrede" så uforglemmelige.

Jørgen Stegelmann.

★

Hollywood craftsmanship

HELLER IN PINK TIGHTS („Fra Cheyenne til Bonanza"). Prod.: Carlo Ponti og Marcello Girosi, 1960. Instr.: George Cukor. Manus.: Dudley Nichols og Walter Bernstein efter en roman af Louis L'Amour. Foto: Harold Lipstein (Technicolor). Farve-konsulent: Hoyningen-Huene. Klipning: Howard Smith. Arkitekter: Hal Pereira og Eugene Allen. Musik: Daniele Amfitheatrof. Medv.: Sophia Loren, Anthony Quinn, Steve Forrest, Eileen Heckart, Margaret O'Brien, Edmund Lowe, Ramon Novarro, George Mathews, Cactus McPeters, Frank Cordell.

Man finder vanskeligt mere stimulerende filmoplevelser end dem, man udsættes for, når amerikansk film kombinerer professionel perfektionisme med ægte sentimental følelse, når formel elegance forbindes med intelligent humor, når det visuelle udtryk er kongruent med